

Principi komunizma

Friedrich Engels

1. Šta je komunizam?

Komunizam je doktrina uslova oslobođenja proletarijata.

2. Šta je proletarijat?

Proletarijat je klasa u društvu koja živi isključivo od prodaje svog rada i ne prisvaja profit od bilo koje vrste kapitala; čija dobrobit i nesreća, čiji život i smrt, čija gola egzistencija zavisi od potražnje za radom - stoga, od promenljivog stanja biznisa, od odnosa ljute konkurencije. Proletarijat, ili klasa proletera je, u par reči, radnička klasa 19. veka.

3. Proleter, onda, nisu oduvek postojali?

Ne. Uvek je bilo siromašnih i radničkih klasa; i radničke klase su uglavnom bile siromašne. Ali nisu oduvek postojali radnici i siromašni ljudi koji žive u današnjim uslovima; drugim rečima, nije oduvek bilo proletera, kao što nije oduvek bilo slobodne, nemilosrdne konkurencije.

4. Kako je nastao proletarijat?

Proletarijat je nastao u industrijskoj revoluciji, koja se odigrala u Engleskoj u drugoj polovini 18. veka, i koja se od tada ponavljala u svim civilizovanim zemljama sveta.

Industrijska revolucija je ubrzana otkrićem parne mašine, raznim rotirajućim mašinama, mehaničkim razbojem, i čitavim nizom drugih mehaničkih uređaja. Ove mašine, koje su bile vrlo skupe i koje su stoga mogli kupiti jedino krupni kapitalisti, izmenile su ceo način proizvodnje i zamenile bivše radnike, pošto su mašine davale jeftiniju i bolju robu nego što su radnici mogli proizvesti sa svojim neefikasnim alatima i ručnim razbojima. Mašine su prenele

industriju potpuno u ruke krupnih kapitalista i oskudnu svojinu radnika (alate, razboje, itd.) učinile potpuno bezvrednom. Rezultat je bio taj da su kapitalisti uskoro sve držali u svojim rukama, i da radnicima ništa nije ostalo. Ovo je obeležilo uvođenje fabričkog sistema u tekstilnu industriju.

Jednom kada je dat impuls uvođenju mašinerije i fabričkog sistema, on se brzo širi u sve druge grane industrije, posebno u štamparsku i industriju odeće, grnčarstvo, i metalnu industriju.

Podela rada među pojedinačnim radnicima je sve više produbljivana tako da je radnik koji je ranije radio ceo posao sada deo radio samo jedan deo tog posla. Podela rada je omogućila da se stvari proizvode brže i jednostavnije. Smanjila je aktivnost pojedinačnog radnika na jednostavne, beskonačno ponavljane mehaničke pokrete koje je ne samo isto tako već i mnogo bolje mogla izvoditi i mašina. Na ovaj način su sve ove industrijske grane, jedna za drugom, pale pod dominaciju pare, mašinerije, fabričkog sistema, kao što se već dogodilo sa pređenjem i tkanjem.

Ali, u isto vreme, takođe su pale u ruke krupnih kapitalista, pa njihovi radnici su bili lišeni sve nezavisnosti koja im je bila preostala. Postepeno, ne samo istinska manufaktura, već i zanati ulaze u fabrički sistem dok kapitalisti sve više rasturaju male zanatlije otvaranjem velikih radionica, koje su štedele mnoge troškove i omogućile razvijenu podelu rada.

Ovako je došlo do toga da se u civilizovanim zemljama danas skoro sve vrste rada izvode u fabrikama - i, skoro u svim granama rada, veštine i manufaktura bivaju potisnuti. Ovaj proces je, do još većeg stepena, uništio staru srednju klasu, posebno sitne zanatlije; potpuno je transformisao uslove života radnika; i dve nove klase su stvorene koje postepeno gutaju sve ostale. To su:

(i) Klasa velikih kapitalista, koji, u svim civilizovanim zemljama, skoro isključivo u svom posedu imaju sva sredstva za život i oruđa (mašine, fabrike) i materijale neophodne za proizvodnju sredstava za život. Ovo je buržoaska klasa, buržoazija.

(ii) Klasa ljudi koji su potpuno bez imovine, i koji su primorani da prodaju svoj rad buržoaziji da bi dobili, u zamenu, sredstva za život. Ona se naziva klasom proletera, proletarijatom.

5. Pod kojim uslovima se odvija ovo prodavanje rada proletera buržoaziji?

Rad je roba, kao i svaka druga, čija je cena stoga određena potpuno istim zakonima koji važe za druge robe. U sistemu krupne industrije ili slobodne konkurencije - kao što ćemo videti, ovo se svodi na isto - cena robe je, u proseku, uvek jednaka njenoj ceni proizvodnje. Stoga, cena rada je takođe jednaka ceni proizvodnje rada.

Ali, cena proizvodnje rada sastoji se tačno od količine sredstava za život koja su nužna da bi radnik nastavio da radi, i tako se sprečilo odumiranje radničke klase. Radnik, stoga, neće dobiti više za svoj rad nego što je nužno; cena rada, ili nadnica, će, drugim rečima, biti najniža, minimalna, koja je potrebna za održanje života.

Međutim, pošto poslovanje nekada ide bolje a nekada lošije, sledi da radnici nekada dobijaju više a nekada manje za svoje robe. Ali, opet, kao što industrijalista, u proseku dobrih i loših vremena, ne dobija više ili manje za svoje robe nego onoliko koliko one koštaju, slično prosečan radnik ne dobija više ili manje od svog minimuma.

Ekonomski zakon nadnica snažnije deluje ako je krupna industrija zaposela sve grane proizvodnje.

6. Koje radničke klase su postojale pre industrijske revolucije?

Radničke klase su uvek, zavisno od različitih faza razvoja društva, živele u različitim okolnostima i imale različite odnose sa vlasničkim i vladajućim klasama.

U antičko doba, radnici su bili robovi vlasnika, baš kao što su i dan danas u mnogim nerazvijenim zemljama i čak i u južnim delovima Sjedinjenih Država.

U srednjem veku, postojali su kmetovi zemljoposedničkog plemstva, kao što danas postoje u Mađarskoj, Poljskoj i Rusiji. U srednjem veku, sve do industrijske revolucije postojali su takođe i kalfe u gradovima koji su radili u službi sitnoburžoaskih gospodara. Postepeno, kako se manufaktura razvijala, ove kalfe su postale manufakturni radnici koje su onda zapošljavali čak i krupniji kapitalisti.

7. Na koji način se proleter razlikuju od robova?

Rob se prodaje jednom i zauvek; proleter mora sebe prodavati dnevno i na čas.

Jednom robu, svojini gospodara, egzistencija je obezbeđena, ma kako mizerna ona mogla biti, jer je to u gospodarevom interesu. Jednom proleter, koji kao da je vlasništvo cele buržoaske klase koja kupuje njegov rad kada je on nekome potreban, nema obezbeđenu egzistenciju. Egzistencija je osigurana samo klasi kao celini.

Rob je van konkurencije; proleter je u njoj i oseća svu njenu žestinu.

Rob se računa kao stvar, ne kao član društva. Stoga, rob može imati bolju egzistenciju nego proleter, dok proleter pripada višoj fazi društvenog razvoja, i stoji na višem društvenom nivou od roba.

Rob se oslobađa kada od svih odnosa privatnog vlasništva ukine samo robovski odnos i time postane proleter; proleter se može osloboditi samo ukidanjem privatne svojine uopšte.

8. Na koji način se proleter i razlikuju od kmetova?

Kmet poseduje i koristi sredstvo za proizvodnju, parče zemlje, u zamenu za koju daje deo svog proizvoda i deo svojih radnih usluga.

Proleter radi sa sredstvima za proizvodnju drugoga, za račun drugoga, u zamenu za deo proizvoda.

Kmet daje, proleter prima. Kmet ima obezbeđenu egzistenciju, proleter nema. Kmet je van konkurencije, proleter je u njoj.

Kmet se oslobađa na jedan od tri načina: ili prebегne u grad i tamo postaje zanatlija; ili umesto proizvoda i usluga daje novac svom gospodaru i tako postaje slobodni zakupac; ili zbac i svog feudalnog gospodara i sam postane vlasnik. Ukratko, na jedan ili drugi način, ulazi u vlasničku klasu i konkurenciju. Proleter se oslobađa ukidanjem konkurencije, privatnog vlasništva, i svih klasnih razlika.

9. Na koji način se proleter i razlikuju od zanatlija?

Nasuprot proleteru, takozvani zanatlija, kakav je još postojao skoro svugde u prošlom (18.) veku i još uvek postoji tu i tamo danas, proleter je u najgorem slučaju samo privremeno. Njegov cilj je da sakupi kapital sa kojim bi eksploatisao druge radnike. On ovaj cilj može dostići tamo gde esnafi još uvek postoje ili gde sloboda od ograničenja esnafa nije još dovela do uvođenja fabričkih metoda u zanat, niti u žestoku konkurenciju. Ali čim fabrički sistem bude uveden u zanat i konkurencija u potpunosti procveta, ova perspektiva blede i zanatlija se sve više proletarizuje. Zato se zanatlija oslobađa tako što postaje buržuj ili srednja klasa uopšteno, ili postaje proleter usled konkurencije (što je sada mnogo češći slučaj). U tom slučaju, može se osloboditi tako što će

se pridružiti proleterskom pokretu, tj. manje-više komunističkom pokretu.

10. Na koji način se proleter razlikuje od manufakturnih radnika?

Manufakturni radnik 16-18og veka je još uvek imao, ali sa nekoliko izuzetaka, sredstvo za proizvodnju u sopstvenom vlasništvu - svoj porodični razboj, parče zemlje koji je obrađivao u slobodno vreme. Proleter nema ništa od ovoga.

Manufakturni radnik je skoro uvek živeo na selu i u manje-više patrijarhalnom odnosu sa svojim zemljoposjednikom ili poslodavcem; proleter živi, najvećim delom, u gradu i njegov odnos prema poslodavcu je čist novčani odnos.

Manufakturni radnik biva otrgnut od svog patrijarhalnog odnosa od strane krupne industrije, gubi svu imovinu koju je još uvek imao, i na ovaj način postaje proleter.

11. Koje su bile neposredne posledice industrijske revolucije i podele društva na buržoaziju i proletarijat?

Prvo, sve niže i niže cene industrijskih proizvoda koje su donele mašine potpuno su uništile, u svim zemljama sveta, stari manufakturni sistem ili industriju zasnovanu na ručnom radu.

Na ovaj način, sve polu-varvarske zemlje, koje su dotad bile manje više strane istorijskom razvoju, i čije privrede su bile zasnovane na manufakturi, nasilno su isterane iz svoje izolacije. Kupovale su jeftinije engleske proizvode i dozvolile da njihovi manufakturni radnici budu uništeni. Zemlje koje hiljadu godina nisu napredovale - na primer Indija - temeljno su revolucionisane, i čak je i Kina sada na putu revolucije.

Došli smo do tačke gde nove mašine izmišljene u Engleskoj lišavaju milione kineskih radnika njihovih sredstava za izdržavanje u roku od godinu dana.

Na ovaj način, krupna industrija je dovela sve ljude sveta u kontakt, spojila sva lokalna tržišta u jedno svetsko, raširila civilizaciju i progres svuda i stoga obezbedila da šta god da se događa u civilizovanim zemljama, ima posledice u svim drugim zemljama.

Sledi da ako se radnici Engleske ili Francuske sada oslobode, to mora podstaći revoluciju u svim drugim zemljama - revolucije, koje, pre ili kasnije, moraju ostvariti oslobođenje njihovih radničkih klasa.

Drugo, gde god je krupna industrija zamenila manufakturu, buržoazija se razvila u bogatstvu i moći u najvećem stepenu i načinila sebe prvom klasom svoje zemlje. Rezultat je bio da gde god se ovo dogodilo, buržoazija je preuzela političku moć u svoje ruke i time zamenila do tada vladajuće klase, aristokratiju, majstore esnafa, i njihovog predstavnika, apsolutnu monarhiju.

Buržoazija je uništila moć aristokratije, plemstva, ukidanjem svih privilegija poseda - drugim rečima, podvrgavanjem zemljišnog vlasništva kupovini i prodaji, i ukidanjem specijalnih privilegija plemstva. Ona je uništila moć majstora esnafa ukidanjem esnafa i zanatlijskih privilegija. Na njihovo mesto, stavila je konkurenciju - tj. stanje društva u kome svako ima pravo da uđe u bilo koju granu industrije, gde je jedina prepreka nedostatak neophodnog kapitala.

Uvođenje slobodne konkurencije je stoga javna deklaracija da su od sada članovi društva nejednaki samo do stepena do kog se razlikuju njihovi kapitali, da je kapital odlučujuća sila, i da su stoga, kapitalisti, buržoazija, postali prva klasa u društvu.

Slobodna konkurencija je nužna za formiranje krupne industrije, jer je to jedino stanje društva u kome se krupna industrija može razviti.

Uništavanjem društvene moći plemstva i majstora esnafa, buržoazija je takođe uništila njihovu političku moć. Uzdizanjem na stvarni položaj prve klase u društvu, ona proglašava sebe takođe i dominantnom političkom klasom. Ona ovo čini kroz uvođenje predstavničkog sistema koji počiva na buržoaskoj jednakosti pred zakonom i priznavanjem slobodne konkurencije, koji u svim evropskim zemljama poprima oblik ustavne monarhije. U ovim ustavnim monarhijama, samo oni koji poseduju kapital su glasači - tj. samo pripadnici buržoazije. Ovi buržoaski glasači biraju predstavnike, i ovi buržoaski predstavnici koristeći pravo da odbiju da glasaju za poreze, biraju buržoasku vladu.

Treće, svuda se proletarijat razvija u korak sa buržoazijom. Srazmerno tome kako raste bogatstvo buržoazije, raste broj proletera. Jer proletere može zaposliti samo kapital, i pošto se kapital širi samo kroz zapošljavanje rada, sledi da rast proletarijata teče potpuno istim korakom kao i rast kapitala.

Simultano, ovaj proces odvlačiburžuje i proletere zajedno u velike gradove gde industrija može raditi najprofitabilnije i time daje proleterima svest o njihovoj snazi.

Štaviše, što dalje teče ovaj proces, to se više izmišljaju mašine koje štede rad, to je veći pritisak koji krupna industrija vrši na nadnice, koje, kao što smo videli, tonu do njihovog minimuma i time čine životne uslove proletarijata sve nepodnošljivijim. Rastuće nezadovoljstvo proletarijata se stoga udružuje sa njegovom snagom da pripremi proletersku socijalnu revoluciju.

12. Koje su bile dalje posledice industrijske revolucije?

Krupna industrija je stvorila, kroz parnu i druge mašine, sredstva beskrajne ekspanzije industrijske proizvodnje, ubrzavajući je, i snižavajući njene troškove. Sa ovako povećanim sposobnostima proizvodnje, slobodna konkurencija, koja je nužno povezana sa krupnom industrijom, poprimila je najekstremnije forme; mnoštvo

kapitalista je okupiralo industriju, i za kratko vreme, više je proizvedeno nego što je bilo potrebno.

Kao posledica toga, proizvedena dobra nisu mogla biti prodata, i izbila je tzv. komercijalna kriza. Fabrike su zatvarane, vlasnici su bankrotirali, i radnici su ostali bez hleba. Duboka beda je svuda vladala.

Tokom vremena, viškovi proizvoda su prodati, fabrike su opet počele da rade, nadnice su rasle, i postepeno je posao postajao bolji nego ikada.

Ali nije mnogo vremena prošlo dok opet nije proizvedeno previše robe i dok nije izbila nova kriza, na isti način kao i njena prethodnica.

Još od početka ovog (19.) veka, uslovi u kojima se nalazila industrija su konstantno fluktuirali između perioda prosperiteta i perioda kriza; od pet do sedam godina, nova kriza bi izbila, uvek sa najvećim pritiscima na radnike, i uvek su je pratila opšta revolucionarna komešanja i direktna opasnost po ceo postojeći poredak.

13. Šta proizlazi iz ovih periodičnih komercijanih kriza?

Prvo:

Da, iako je krupna industrija u svojim najranijim fazama stvorila slobodnu konkurenciju, sada ju je prerasla;

Da su, za krupnu industriju, konkurencija i uopšte individualistička organizacija proizvodnje postale teret kojeg se mora i hoće otarasiti;

Da, dokle god krupna industrija ostane na sadašnjem kursu, može biti održavana jedino po cenu opšteg haosa svakih sedam godina,

svaki put preteći celoj civilizaciji ne samo gurajući proletere u bedu već i uništavajući velike delove buržoazije;

Stoga, ili se krupna industrija mora odreći sama sebe, što je apsolutno nemoguće, ili to čini neizbežnom potpuno novu organizaciju društva u kome proizvodnjom neće više upravljati međusobno konkurentni pojedinci industrijalisti već celo društvo koje funkcioniše po određenom planu i uzima u obzir potrebe svih.

Drugo: da će krupna industrija, i beskonačna ekspanzija proizvodnje koju ona omogućava, učiniti mogućim socijalni poredak u kome se proizvodi toliko da će svaki član društva biti u mogućnosti da koristi i razvije sve svoje snage i veštine u potpunoj slobodi.

Stoga se čini da su osobine krupne industrije, koje u današnjem društvu proizvode bedu i krize, te koje će, u drugačijoj društvenoj formi, ukinuti bedu i ove katastrofalne depresije.

Sa najvećom jasnoćom vidimo da:

(i) Sva ova zla od sada treba pripisati isključivo društvenom uređenju koje više ne odgovara zahtevima realne situacije; i

(ii) da je moguće, kroz novi društveni poredak, osloboditi se svih ovih zala.

14. Kakvo bi trebalo da bude ovo novo društveno uređenje?

Pre svega, moraće da preuzme kontrolu nad industrijom i svim granama proizvodnje iz ruku pojedinaca koji su jedni drugima konkurenti i zameni je sistemom u kome će se svim ovim granama upravljati od strane društva kao celine - to jest, u zajedničkom interesu, po zajedničkom planu, i sa participacijom svih članova društva.

Ono će, drugim rečima, ukinuti konkurenciju i zameniti je udruživanjem.

Štaviše, pošto upravljanje industrijom od strane pojedinaca nužno implicira privatno vlasništvo, i pošto je konkurencija u realnosti samo način i forma u kojoj se izražava kontrola nad industrijom od strane vlasnika privatne svojine, sledi da se privatno vlasništvo ne može odvojiti od konkurencije i individualnog upravljanja industrijom. Privatno vlasništvo, stoga, mora biti ukinuto i na njegovo mesto mora doći zajedničko korišćenje svih sredstava za proizvodnju i distribucija svih proizvoda u skladu sa zajedničkim dogovorom - rečju, ono što se zove komunalno vlasništvo nad dobrima.

Zapravo, ukidanje privatne svojine je, bez sumnje, najkraći i najznačajniji način da se okarakteriše revolucija u celom društvenom uređenju koju je razvoj industrije učinio nužnom - i zbog toga ga opravdano zagovaraju komunisti kao svoj glavni zahtev.

15. Nije li ukidanje privatne svojine bilo moguće ranije?

Ne. Svaka promena u društvenom uređenju, svaka revolucija u vlasničkim odnosima, nužna je posledica stvaranja novih proizvodnih snaga kojima više ne odgovaraju stari svojinski odnosi.

Privatna svojina nije oduvek postojala.

Kada je krajem srednjeg veka nastao novi način proizvodnje koji nije mogao biti ostvaren kroz tada postojeće feudalne i esnafske vlasničke forme, manufaktura, ona je prerasla stare vlasničke odnose, stvorila novu vlasničku formu, privatno vlasništvo. I za manufakturu i za najraniju fazu razvoja krupne industrije, privatno vlasništvo je jedina moguća forma vlasništva; socijalni poredak koji se na njoj bazira je jedini mogući socijalni poredak.

Dokle god nije moguće proizvoditi toliko da bude dovoljno za sve, sa više ostataka za ekspanziju društvenog kapitala i proširenje proizvodnih snaga - dokle god to nije moguće, mora postojati vladajuća klasa koja će upravljati upotrebom društvenih proizvodnih snaga, i siromašna, ugnjetena klasa. Kako se ove klase konstituišu zavisi od stepena razvoja.

Poljoprivredni srednji vek nam je dao barona i kmeta; gradovi poznog srednjeg veka su nam prikazali esnafskog majstora i kalfu i nadničara; 17. vek ima svoje manufakturne radnike; 19. ima vlasnike velikih fabrika i proletere.

Jasno je da, do sada, proizvodne snage nikada nisu bile razvijene do tačke na kojoj bi bilo moguće dovoljno proizvoditi za sve, i da je privatno vlasništvo postalo teret i barijera u odnosu na dalji razvoj proizvodnih snaga.

Sada je, međutim, razvoj krupne industrije je otpočeo novi period. Kapital i proizvodne snage su razvijeni do neviđenih razmera, i sredstva se mogu multiplicirati bez granica u bliskoj budućnosti. Štaviše, proizvodne snage su koncentrisane u rukama nekoliko buržuja, dok ogromne mase ljudi sve više i više padaju u proletarijat, njihova situacija postaje bednija i nepodnošljiva u odnosu na rast bogatstva buržoazije. I konačno, ove moćne i lako proširive proizvodne snage su toliko prerasle privatno vlasništvo i buržoaziju, da u svakom trenutku prete da pokrenu najnasilnije potrebe u društvenom poretku. Sada, pod ovim uslovima, ukidanje privatnog vlasništva je postalo ne samo moguće već i apsolutno nužno.

16. Da li će biti moguće ukidanje privatne svojine mirnim putem?

Bilo bi poželjno da se tako desi, i komunisti su sigurno poslednji koji bi se tome protivili. Komunisti samo isuviše dobro znaju da su zavere ne samo beskorisne, već i štetne. Isuviše dobro znaju da se revolucije ne prave s namerom i arbitrarno, već da su, svuda i

oduvek, bile nužna posledica uslova koji su bili potpuno nezavisni od volje i pravca pojedinačnih partija i celih klasa.

Ali takođe vide da je razvoj proletarijata u skoro svim civilizovanim zemljama nasilno potiskivan, i da ga na ovaj način protivnici komunizma svim svojim postupcima guraju ka revoluciji. Ako ugnjeteni proletarijat na posletku bude primoran da pribegne revoluciji, onda ćemo mi komunisti braniti interese proletera delima, kao što ih sada branimo rečima.

17. Da li će biti moguće ukinuti privatno vlasništvo jednim udarcem?

Ne, kao što postojeće proizvodne snage ne mogu biti uvećane jednim udarcem do nivoa koji je potreban za stvaranje komunističkog društva.

Najverovatnije je da će proleTERSka revolucija transformisati postojeće društvo postepeno i da će biti sposobna da ukine privatnu svojinu tek kada sredstva za proizvodnju budu raspoloživa u dovoljnoj količini.

18. Kakav će biti tok ove revolucije?

Pre svega, uspostaviće se demokratski ustav, i kroz njega, direktna ili indirektna dominacija proletarijata. Direktna u Engleskoj, gde su već sada proleter i većina. Indirektnu u Francuskoj i Nemačkoj, gde se većina ne sastoji samo od proletera, već i od sitnih seljaka i sitnih buržuja koji se nalaze u procesu padanja u proletarijat, čiji su politički interesi sve više zavisni od proletarijata, i koji stoga moraju uskoro da se prilagode zahtevima proletarijata. Možda će trebati još jedna borba, ali rezultat može biti samo pobjeda proletarijata.

Demokratija bi bila potpuno beskorisna proletarijatu ako ne bi bila odmah iskorišćena kao sredstvo za donošenje mera usmerenih

protiv privatnog vlasništva i ka obezbeđenju životnog standarda proletarijata. Najvažnije mere, koje su nužni rezultat postojećih odnosa, su:

(i) Ograničavanje privatnog vlasništva kroz progresivno oporezivanje, visoke poreze na nasledstvo, ukidanje nasleđivanja po pobočnim linijama (braća, nećaci, itd.), prisilne zajmove, itd.

(ii) Postepena eksproprijacija zemljoposjednika, industrijalista, železničkih magnata i brodovlasnika, delimično kroz konkurenciju od strane državne industrije, delimično kroz kompenzaciju u formi obveznica.

(iii) Konfiskacija sve imovine svih imigranata i pobunjenika protiv većine naroda.

(iv) Organizacija rada ili zaposlenja proletera na zemlji u javnom vlasništvu, u fabrikama i radionicama, sa ukidanjem konkurencije među radnicima i sa obavezom vlasnika fabrika, dok postoje, da plaćaju plate iste visine kao i one koje plaća država.

(v) Jednaka obaveza svih članova društva da rade do potpunog ukidanja privatne svojine. Formiranje industrijskih armija, posebno za poljoprivredu.

(vi) Centralizacija novca i kredita u rukama države kroz nacionalnu banku i državni kapital, potiskivanje svih privatnih banaka i bankara.

(vii) Formiranje brojnih nacionalnih fabrika, radionica, železnica, brodova; kultivisanje novih zemljišnih površina, i poboljšanje zemljišta koje se već obrađuje - sve u skladu sa rastom kapitala i radne snage koji stoje na raspolaganju naciji.

(viii) Obrazovanje sve dece, od trenutka kada napuste majčino staranje, u nacionalnim ustanovama o državnom trošku. Obrazovanje i proizvodnja zajedno.

(ix) Konstrukcija, na javnom zemljištu, velikih palata kao što su društveni stanovi za povezane grupe građana uključene i u

industriju i u zemljoradnju i kombinovanje prednosti urbanih i ruralnih uslova u njihov stil života, izbegavajući jednostranost i štetne posledice oba.

(x) Uništavanje svi nezdravih i loše sagrađenih stanova u urbanim oblastima.

(xi) Jednako pravo nasleđivanja za bračnu i vanbračnu decu.

(xii) Koncentracija svih sredstava transporta u rukama nacije.

Nemoguće je, naravno, izvesti sve ovo odjednom. Ali će jedno uvek za sobom povlačiti drugo. Kada se lansira prvi radikalni napad na privatno vlasništvo, proletarijat će biti primoran da ide sve dalje, da sve više koncentriše u rukama države sav kapital, svu poljoprivredu, sav transport, svu trgovinu. Sve navedene mere su usmerene ka ovom cilju i postaću izvodljive i sposobne da proizvedu njihov centralizirajući efekat tačno do onog stepena na kom će proletarijat, kroz svoj rad, uvećati proizvodne snage zemlje.

Konačno, kad sav kapital, sva proizvodnja, sva razmena budu u rukama nacije, privatno vlasništvo će samo nestati, novac će postati izlišan, a proizvodnja će se toliko razviti a čovek toliko promeniti da će društvo moći da se otarasi svih starih ekonomskih navika koje su preostale.

19. Da li će biti moguće da se ova revolucija odigra samo u jednoj zemlji?

Ne. Stvaranjem svetskog tržišta, krupna industrija je već povezala sve ljude Zemlje, posebno civilizovane narode, u tako bliske odnose jednih sa drugima da niko nije nezavisan od toga šta se događa drugima.

Dalje, koordinisala je društveni razvoj civilizovanih zemalja do tolikog stepena, da su u njima buržoazija i proletarijat postali odlučujuće klase, a njihova međusobna borba najznačajnija. Sledi

da komunistička revolucija neće biti nacionalni fenomen već se mora odigrati simultano u svim civilizovanim zemljama - to jest, bar u Engleskoj, Americi, Francuskoj i Nemačkoj.

U svakoj od ovih zemalja će se razviti brže ili sporije, u zavisnosti od toga da li ta zemlja ima razvijeniju ili manje razvijenu industriju, veće bogatstvo, značajniju masu proizvodnih snaga. Stoga, icipi će najsporije u Nemačkoj gde će nailaziti na najveće prepreke, najbrže i sa najmanje poteškoća u Engleskoj. Imaće moćan uticaj na ostale zemlje sveta, i radikalno će promeniti kurs razvoja koje su do sada pratile, značajno ga ubrzavajući.

To je univerzalna revolucija, i shodno tome, imaće univerzalni domet.

20. Koje će biti posledice konačnog nestanka privatnog vlasništva?

Društvo će uzeti sva sredstva proizvodnje i trgovine, kao i razmenu i distribuciju proizvoda, iz ruku privatnih kapitalista i upravljati njima u skladu sa planom koji se bazira na raspoloživosti resursa i potrebama celog društva. Na ovaj način, što je najvažnije, biće ukinute sve loše posledice koje se sada vezuju za krupni kapital.

Više neće biti kriza; proširena proizvodnja, koja u sadašnjem društvu znači hiperprodukciju i stoga odlučujući uzrok bede, biće nedovoljna i trebaće da se mnogo više proširi. Umesto stvaranja bede, hiperprodukcija će prevazići elementarne zahteve društva da obezbedi satisfakciju potreba svih; stvaraće nove potrebe, i u isto vreme, sredstva njihovog zadovoljenja. Postaće uslov, ali i stimulus, novog progressa, koji više neće bacati društveni poredak u konfuziju, kao što je to činio progres u prošlosti. Krupna industrija, oslobođena pritisaka privatnog vlasništva, doživeće takvu ekspanziju da ćemo ono što danas vidimo smatrati sitnim kao što manufaktura izgleda sitnom u poređenju sa krupnom

industrijom našeg vremena. Razvoj industrije će omogućiti društvu dovoljnu masu proizvoda da zadovolji svačije potrebe.

Isto će važiti za poljoprivredu, koja takođe pati od pritiska privatnog vlasništva, i koju koči podela privatnih poseda na male parcele. Ovde, postojeća poboljšanja i naučne procedure će biti primenjeni u praksi, rezultujući skokom napred koji će društvu obezbediti sve proizvode koji su mu potrebni.

Na ovaj način, takvo mnoštvo dobara će moći da zadovolji potrebe svih članova društva.

Podela društva u različite, međusobno neprijateljske klase će onda postati nepotrebna. Zaista, ne samo da će biti nepotrebna, već i neodrživa u novom društvenom poretku. Postojanje klasa potiče od podele rada, a podela rada, kakva je do danas poznata, kompletno će nestati. Jer mehanički i hemijski procesi nisu dovoljni da dovedu industrijsku i poljoprivednu proizvodnju do nivoa koji smo opisali; kapaciteti čoveka koji ih koristi takođe zahtevaju odgovarajući razvoj.

Baš kao što su seljaci i manufakturni radnici poslednjeg veka izmenili ceo svoj način života i postali prilično drugačiji ljudi kada su uvučeni u krupnu industriju, na isti način, društvena kontrola nad proizvodnjom od strane celog društva, i rezultirajući novi razvoj, zahtevaće potpuno drugačiju vrstu ljudskog materijala.

Ljudi više neće biti, kao što su danas, potčinjeni jednoj grani proizvodnje, vezani za nju, eksploatisani od strane nje; neće više razvijati neke svoje veštine na račun drugih; neće više znati samo jednu granu, ili jednu granu jedne grane proizvodnje. Čak i današnja industrija nalazi da su takvi ljudi sve manje korisni.

Industrija koju kontroliše društvo kao celina, i koja radi po planu, pretpostavlja potpuna ljudska bića, sa ravnomerno razvijenim veštinama, sposobnim da vide sistem proizvodnje u celosti.

Forma podele rada koja nekoga čini seljakom, drugog obučarom, trećeg radnikom u fabrici, četvrtog berzanskim mešetarom, već je

potkopana mašinerijom i potpuno će nestati. Obrazovanje će omogućiti mladim ljudima da se brzo upoznaju sa čitavim sistemom proizvodnje i da prelaze iz jedne u drugu granu u skladu sa potrebama društva ili njihovim opredeljenjima. To će ih, stoga, osloboditi jednostranog karaktera koji današnja podela rada stvara kod svake individue. Komunističko društvo će, na ovaj način, omogućiti svojim članovima da mu stave sve svoje veštine na raspolaganje. Ali, kada se ovo desi, klase će nužno nestati. Sledi da je društvo organizovano na komunističkoj osnovi nekompatibilno sa postojanjem klasa, sa jedne strane, i da sama izgradnja takvog društva daje sredstva ukidanja klasnih razlika sa druge.

Komunističko društvo će na ovaj način omogućiti svojim članovima da svoje detaljno razvijene sposobnosti u potpunosti iskoriste. Ali kada se ovo dogodi, klase će nužno nestati. Iz toga sledi da je društvo organizovano na komunističkoj osnovi nekompatibilno sa postojanjem klasa sa jedne strane, a sa druge da sama izgradnja takvog društva daje sredstva za ukidanje klasnih razlika.

Iz toga dalje sledi da će razlika između sela i grada nestati. Upravljanje poljoprivredom i industrijom od strane istih ljudi umesto od strane dve različite klase je, makar samo iz materijalnih razloga, nužan uslov komunističkog udruživanja. Širenje poljoprivredne populacije po zemlji, uz nagomilavanje industrijske populacije u velike gradove, je uslov koji odgovara nerazvijenom stanju i poljoprivrede i industrije, što se već može osetiti kao prepreka daljem razvoju.

Ova opšta kooperacija svih članova društva u cilju planske eksploatacije proizvodnih snaga, ekspanzija proizvodnje do tačke gde će zadovoljiti potrebe svih, ukidanje stanja u kome se potrebe jednih zadovoljavaju na račun potreba drugih, kompletnoukidanje klasa i njihovih konflikata, zaokružen razvoj kapaciteta svih članova društva kroz eliminaciju postojeće podele rada, kroz industrijsko školovanje, kroz uključivanje u raznovrsne aktivnosti, kroz participaciju svih u zajedničkom zadovoljstvu, kroz

kombinaciju grada i sela - ovo su najvažnije posledice ukidanja privatnog vlasništva.

21. Kakav će biti uticaj komunističkog društva na porodicu?

Transformisace odnose između polova u potpuno privatnu stvar koja se tiče samo zainteresovanih strana i u koje društvo nema priliku da interveniše. To se može postići pošto se ukida privatno vlasništvo i deca obrazuju na društvenoj osnovi, i na ovaj način se uklanjaju dve osnove tradicionalnog braka - zavisnost ukorenjena u privatnom vlasništvu, žene od muškarca, i dece od roditelja.

I ovde leži odgovor na povike visoko moralnih filistara protiv „zajednice žena“. Zajednica žena je stanje koji pripada isključivo buržoaskom društvu i koje svoj potpuni izraz nalazi danas u prostituciji. Ali prostitucija je bazirana na privatnom vlasništvu i pada sa njim. Stoga, komunističko društvo, umesto da stvori zajednicu žena, u stvari je ukida.

22. Kakav će biti stav komunizma prema postojećim nacijama?

Nacionalnosti ljudi koji vezuju sebe za principe zajednice biće navedene na međusobno zbližavanje kao posledicu tih principa i time će biti rasplinite, kao što razne imovinske i klasne razlike moraju nestati ukidanjem njihove osnove, privatnog vlasništva.

23. Kakav će biti stav prema postojećim religijama?

Sve religije dosad bile su odraz stepena istorijskog razvoja pojedinih ili grupa naroda. Ali komunizam je stepen istorijskog razvoja koji čini sve postojeće religije izlišnim i doprinosi njihovom nestanku.

24. Kako se komunisti razlikuju od socijalista?

Tzv. socijalisti se dele u tri kategorije.

Reakcionarni socijalisti:

Prva kategorija se sastoji od ostataka feudalnog i patrijarhalnog društva koje je već uništeno, koje se i danas i dalje uništava, od strane krupne industrije i svetske trgovine, i njihovog proizvoda, buržoaskog društva. Ova kategorija zaključuje, na osnovu zala postojećeg društva, da se feudalno i patrijarhalno društvo mora vratiti jer je bilo slobodno od ovakvih zala. Na jedan ili drugi način, svi njihovi predlozi su usmereni u ovom pravcu.

Ova kategorija reakcionarnih socijalista, uprkos njihovoj navodnojposvećenosti i gorkim suzama zbog bede proletarijata, ipak se energično protivi komunistima iz sledećih razloga:

(i) Oni teže nečemu što je potpuno nemoguće.

(ii) Teže da uspostave vlast aristokratije, esnafskih majstora, sitnih sopstvenika, i njihovu pratnju apsolutnih ili feudalnih monarha, činovnika, vojnika, i sveštenika - društvo koje je, budimo sigurni, bilo bez zala savremenog društva ali koje je sa sobom nosilo bar još toliko drugih zala, čak bez pružanja mogućnosti ugnjetenim radnicima da se oslobode putem komunističke revolucije.

(iii) Čim proletarijat postane revolucionaran i komunistički, ovi reakcionarni socijalisti pokazuju svoje prave boje odmah se svrstavajući uz buržoaziju protiv proletera.

Buržoaski socijalisti:

Druga kategorija se sastoji od prirepaka današnjeg društva koji su se uplašili za svoju budućnost zbog zala koje ono nužno proizvodi. Ono što žele, je stoga, da očuvaju ovo društvo i da se oslobode zala koja su mu inherentna.

U tom cilju, neki predlažu neke mere blagostanja - dok drugi istupaju sa grandioznim reformama sistema koje su, pod maskom reorganizacije društva, u stvari usmerene u cilju očuvanja njegovih temelja, i stoga života postojećeg društva.

Komunisti se moraju odlučno boriti protiv ovih buržoaskih socijalista jer oni rade za neprijatelje komunista i štite društvo koje komunisti žele da sruše.

Demokratski socijalisti:

Konačno, treća kategorija se sastoji od demokratskih socijalista kojima se sviđaju neke od mera koje zagovaraju komunisti, kao što je opisano u pitanju br. 18, ali ne kao deo tranzicije ka komunizmu, kako bilo, već kao mere koje veruju da će biti dovoljne da ukinu bedu i zla savremenog društva.

Ovi demokratski socijalisti su ili proleterer koji još uvek nisu dovoljno jasni uslovi oslobođenja njihove klase, ili su predstavnici sitne buržoazije, klase koja, pre postizanja demokratije i socijalističkih mera kojima daje podsticaj, ima mnogo zajedničkih interesa sa proletarijatom.

Sledi da će, u trenucima akcije, komunisti morati da dođu do sporazuma sa ovim demokratskim socijalistima, i uopšte, koliko je to moguće, vode istu politiku - uz uslov da ovi socijalisti ne ponude svoje usluge vladajućoj buržoaziji i napadnu komuniste.

Jasno je da ova forma kooperacije u akciji ne isključuje diskusiju o razlikama.

25. Kakav je stav komunista prema drugim političkim partijama našeg vremena?

Ovaj stav je različit u različitim zemljama.

U Engleskoj, Francuskoj, i Belgiji, gde vlada buržoazija, komunisti još imaju zajednički interes sa raznovrsnim demokratskim partijama, interes koji je veći što se više socijalističke mere približavaju ciljevima komunista - to jest, što jasnije predstavljaju interese proletarijata i što više zavise od podrške proletarijata. U Engleskoj, na primer, Čartisti radničke klase su beskonačno bliže komunistima nego demokratska sitna buržoazija i tzv. radikali.

U Americi, gde je već uspostavljen demokratski ustav, komunisti se moraju udružiti sa partijom koja će okrenuti ovaj ustav protiv buržoazije i iskoristiti ga u interesu proletarijata - to jest, sa agrarnim Nacionalnim reformistima.

U Švajcarskoj, radikali su, iako su vrlo izmešana partija, jedina grupa sa kojom komunisti mogu sarađivati, i među ovim radikalima, najnapredniji su oni iz Ženeve i regije Vaud.

U Nemačkoj, na posletku, odlučna borba je sada na redu između buržoazije i apsolutne monarhije. Pošto komunisti ne mogu ući u odlučujuću borbu između sebe i buržoazije dok ona ne dođe na vlast, sledi da je u interesu komunista da pomognu buržoaziji da dođe na vlast što pre da bi je što pre zbacili. Protiv vlasti, stoga, komunisti moraju dosledno podržavati Radikalnu liberalnu partiju, pazeći da izbegnu samoobmanjivanje buržoazije i da ne nasednu na primamljiva obećanja koristi koje će pobeda buržoazije navodno doneti proletarijatu. Jedine prednosti koje bi proletarijat dobio od buržoaske pobede su:

(i) Raznovrsne koncesije koje bi potpomogle ujedinjenje proletarijata u čvrstu klasu, spremnu na borbu; i

(ii) Jasno je da će dana kada padne apsolutna monarhija, početi borba između buržoazije i proletarijata. Od tog dana, politika komunista će biti ista kao što je danas u zemljama u kojima je buržoazija već na vlasti.